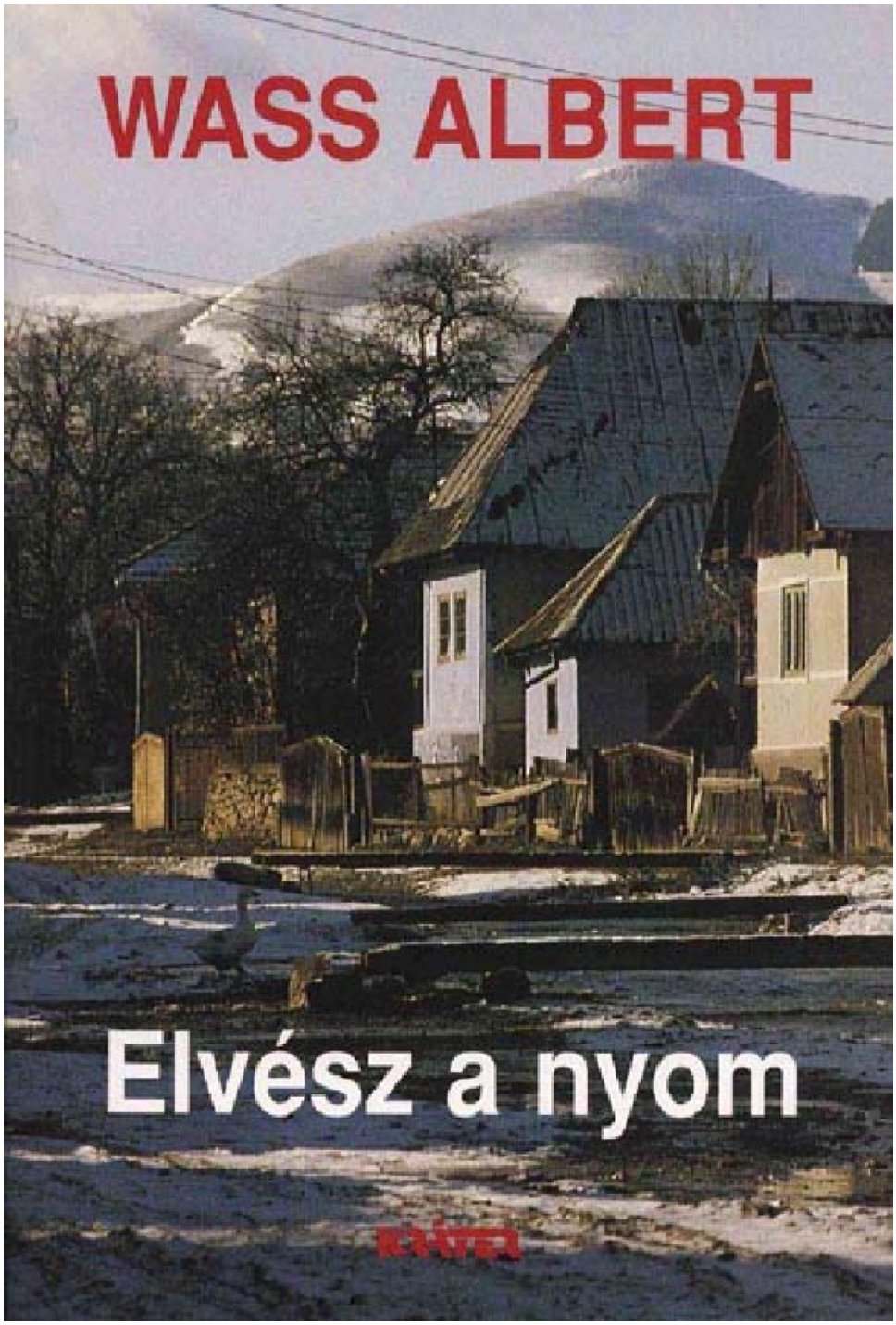

Wass Albert Elvész a nyom

V.

A BANKÁR

„Zsidónak lenni annyit jelent, mint mindég egy lépéssel hátrább lenni, de mindig egy arasszal több is lenni, mint más. Zsidónak lenni nehéz, de szép.” Ezzel a mondattal vigasztalta Pohrisch papa a fiát, valahányszor sírva jött haza az iskolából. A kis Gottfried mindebből csak egyet értett meg. Hogy zsidónak lenni rossz. A többi gyerek lökdösi, hátba vágja, nyelvet ölt reá és utána kiabálja az utcán, hogy „büdös zsidó!” Vagy hogy „ergerberger zsidberger, minden zsidó

gazember!” Gottfried nem volt gazember és ezért igazságtalannak érezte a

gyerekek viselkedését. Lassan megérlelődött benne a tudat, hogy a világ

igazságtalanságokból áll.

Később megtanulta két részre osztani a világot. Zsidó részre és nemzsidó

részre. A zsidó rész olyan volt benne, mint egy unalmas, de biztos családi kör. Ide

tartoztak a szülei, ide tartoztak azok a bácsik és nénik, akik hozzájuk jártak, ide

tartozott a fűszeres a Rosengasse sarkán s az a rongyos koldus a körút elején,

akinek mindig adni kellett valamit, valahányszor elment mellette. Ide tartozott

néhány gyerek az iskolában, a Rosenbaum, a Mendel, a Daskievits, és a kis

Gottfried megtanulta, hogy ezekkel össze kell tartani még akkor is, ha undorodik

örökké csorgó orruktól, vagy unja ostoba locsogásukat. Itt egyszerűen nem azon

múlt a dolog, hogy szereti-e őket, vagy nem, hogy nem zsidók.

Ezen a körön kívül aztán volt a másik világ, a többi embereké. A nagy, szép,

az ellenséges, az érthetetlen és vonzó világ. Ahol már szabad volt különbséget

tenni: ezt szeretem, ezt nem. És a legkényelmesebb az volt benne, hogy akit

szeretett az ember, azt sem kellett segíteni, ha éppen úgy adódott. Az ember

lehetett önző, hálátlan, még áruló is lehetett. Ezt tanította a törvény, amelyik

kimondja: a sarki fűszeresnél kell vásárolni, még ha goromba is és drága. És a

szemben lévő boltban nem szabad vásárolni, még ha a fia olykor ajándékot is ad,

mert az „Nem közülünk való”. Ez a közülünk valóság és nem közülünk valóság

isteni törvény volt, minden egyéb törvény alapja. Annyira magasan álló törvény,–

hogy nem is esett szó róla, mint ahogy nem esik szó arról, ami magától értetődően

természetes. És mégis az volt a különös, hogy az a másik, az a kívül álló idegen és

ellenséges világ vonzóbb volt sokkal.

Már az első iskolaévben észrevette ezt. A többi gyerek vidámabb, kötetlenebb,

felelőtlenebb volt mint az a néhány, aki a közülünk valóság törvénye alapján

melléje tartozott. Ezek mindég egy kicsit behúzott nyakúak voltak. Csínyek

elkövetésére túl óvatosak, ijedtek és koravének. Hiányzott belőlük az a túláradó

féktelenség, ami a többi gyerekek játékot olyan lármássá és szabaddá tette. És

Gottfried érezte, hogy belőle is hiányzik ez és ezért mérhetetlenül irigyelte azokat,

akikben megvolt ez a felelőtlen féktelenség, akikben meg lehetett, mivel egy másik

világhoz tartoztak, ahol embernek lenni nemcsak, hogy nem nehéz, de szebb is.

Azonban látnia kellett, hogy a felnőttek világában is ugyanígy volt. Míg a

szomszédos Kinczler-villa kertjében vidám, lármás élet folyt, illatos nénik, szürke

cilinderes bácsik jöttek és mentek – bár Pohrisch-papa szerint ezek a Kunczlerék

nem is állottak valami jól – addig náluk otthon minden egészen más volt. Hozzájuk

soha nem jöttek vidám emberek, akik ráértek volna órák hosszat tréfálkozni.

Hozzájuk kopott kabátos, nagy táskás, izzadtságszagú emberek jártak, akik halkan

és fontoskodva pusmogtak apával valahol egy sarokban, néha egészen öreg

emberek, toprongyosak, penész színűek, akiknek szőrös fekete kalapjuk, vörös

szakálluk és tincsben alácsüngő pajeszük volt és minden, amiről beszélni tudtak,

üzlet volt csak és pénz. Ha ilyen emberek voltak a házban, nem volt szabad zavarni

apát. „apa pénzt csinál” mondta ilyenkor Pohrisch-mama letompított hangon és

tisztelettel nézett a kopott ajtóra, mely mögül a pusmogás hallatszott.

Eleinte azt hitte ilyenkor, hogy apa s azok a bácsik valami titokzatos

művelettel valóban a pénzt csinálják, azokat az érc vagy papírdarabokat, amikért

vásárolni lehet a boltokban. De aztán megtanulta, hogy a pénzcsinálás valami

egészen más. Valami izgatóan érdekes játék. Mint amikor ő például elvisz az

iskolába egy tarka üveggolyót és azt elcseréli egy zsebkésre és a zsebkést eladja

Kunczlerék kocsisának egy házinyúl fiókáért. Később a maga elmagyarázta neki,

hogy a papa bankár. S ez azt jelenti, hogy az emberek, akik nem tudnak mit

kezdeni a pénzükkel, elviszik hozzá és a papa befekteti ezeket a pénzeket

különböző üzletekbe. Vagy kölcsön adja olyanoknak, akik bért fizetnek érte.

Ennek a bérnek egy részét az kapja, akié a pénz s a többit megtartja a papa

magának. „Szép dolog bankárnak lenni” mondta a mama „sok ész kell hozzá és

finom üzleti érzék”. A mama sok érdekes dolgot tudott mondani. Alacsony,

kövérkés, szomorú szemű asszony volt. Aztán meghalt. Gottfried tizenkét éves volt

akkor.

A papa megtépte a gomblyukait, hamut hintett a fejére és két napig hangosan,

jajgatva gyászolt. Aztán átöltözött és elment egy üzleti tárgyalásra. Gottfried úgy

állott szemben egyedül a halállal, mint egy ismeretlen idegen ellenséggel, mely

átnyúlt abból a másik világból a „miközülünk való” világba és elvitte a mamát.

Szerette volna tudni, hogy hova vitte, De a lapos mellű, sápadt rabbi növendék,

akihez titokban vallásórára kellett járjon és a piros arcú vidám tisztelendő atya az

iskolában egészen különbözőképpen beszéltek erről. De valahogy egyik sem volt

az igazi. A kis Gottfried logikus és józan gondolkodáshoz szoktatott agya

tiltakozott minden misztikus elképzelés ellen. Szerette volna azt tudni, hogy az

anyja csak alszik és majd egyszer fölébred megint, tíz év múlva, száz év múlva,

vagy ezer év múlva és akkor újra járni fog szekrénytől szekrényig, húzogatja a

naftalin szagú fiókokat és míg párnás arca mosolyog, két barna szeme a titoktudók

komolyságával néz a világba. De hiába szerette volna tudni ezt így: koravén

realizmusa tisztában volt azzal, hogy se ezer év múlva, se száz év múlva nem térhet

már vissza a mama ebbe a házba, mert addigra a szekrények elkorhadnak és

eltüzelik őket és ami bennük van, azt régen megeszi addigra a penész és a moly.

Gottfried kétféle vallásban nőtt fel. Hivatalosan katolikusnak keresztelték, így

szerepeit az iskolában is, vagyis abban a „nem közülünk való” világban. A másik,

belső világban pedig egy titkot igyekeztek reá bízni: Júda sötét titkát, aki megöli

azokat, akik elhagyják őt. Az iskolai vallásórán azt tanították, hogy Isten szerető

édesatya, aki egyformán jutalmaz és büntet szegényt és gazdagot, osztrákot, csehet,

németet, magyart, szerbet, horvátot, lengyelt. De ugyanakkor látta, hogy a világban

másképpen boldogul a szegény és másképpen a gazdag és hogy rangsor választja el

egymástól az osztrákot, a csehet, a magyart és a szerbet. A rabbinövendék pedig

egy hatalmas és félelmetes Jehováról tudott, aki egyedül a zsidóknak az istene és

senki másnak s aki fogat fogért, szemet szemért alapon választott népének, Júda

népének ajándékozta a földet, minden emberével és minden kincsével. És közben

látta azt, hogy a föld és a rajta levő élet idegeneké, akik megvetik és lenézik a

zsidót s hogy Kunczlerék, akik rosszul állanak, de nem zsidók, vidáman élnek, míg

őhozzájuk csak osonva járnak az emberek és olyan arccal pusmognak órákon át,

mintha háborút viselnének a világ ellen. Nem, Gottfried nem tudott hinni egyik

Istenben sem. De erről nem beszélt soha senkinek.

Igaz, hogy nem is lett volna kinek. Barátai nem voltak. Az a néhány zsidó

gyerek, akivel a „közülünk valóság” törvénye alapján össze kellett tartson az

iskolában, nem vonzotta. S akik vonzották volna, azokkal nem találta meg a

kapcsolatot, mert azok ahhoz az ellenséges másik világhoz tartoztak. Csak egyetlen

egyszer hitte azt, hogy barátot talált. Egy tizenhárom éves korában történt meg.

Szép, fölemelő, boldog érzés volt. De nem tartott sokáig. A fiút Lubovszki

Kazimirnak hívták.

A megismerkedés egy őszi napon történt, mindjárt a tanév elején, az iskola

folyosóján. Harmadik gimnazisták voltak akkor. Ez a Lubovszki abban az évben

került oda valahonnan. Karcsú növésű, barna arcú, szép, vad fiú volt. Verekedő és

féktelen. Csupa tréfa, ötlet, vidámság. Első héten már az osztály hangadója, vezére,

kolomposa lett. A kis Gottfriedet első naptól kezdve vonzotta valami ehhez a

fiúhoz. Talán éppen az, hogy annyira más volt, mint ő. Mintha éppen az ellentéte

lett volna, a visszája, a szebbik fele. Ami belőle hiányzott, aminek a hiányát

annyira érezte, hogy szinte fájt néha: az volt Lubovszki. Persze csak távolról

csodálta harsogó jókedvét és pompás tornamutatványait, közeledni sohase mert

volna hozzá. Mégis összehozta őket a véletlen.

Szünet volt, latin óra előtt. Gottfried behúzódott a folyosó ablakába és átvette

még egyszer a fordítást. Szorgalmas tanuló volt, úgy érezte, tartozik ezzel annak,

hogy zsidó. Egyszerre csak megszólalt mögötte egy hang:

– Nézzétek ezt a sündisznót! Biflázik!

Néhányan hangosan nevettek. Gottfried riadtan nézett föl a könyvből.

Lubovszki állt mögötte. Talán az üldözöttek rémülete villanhatott meg egy

pillanatra a szemében, amikor az erős, nagyfiúra nézett, mert az rávillantotta a

fogait és barátságosan mondta:

– Ne félj, kis sün, nem akarlak bántani. Én rémesen tisztelem azt, aki tanul.

Azokból mind milliomos lesz biztosan. Akarsz milliomos lenni?

– Nem – felelte Gottfried és elpirult, mert tudta, hogy hazudik. Milliomos

akart lenni.

– Nem? – csodálkozott a másik – pedig egészen jó dolog lehet az, hallod-e!

Ha az embernek annyi pénze van, amennyit csak akar. Nekem, látod soha sem lesz

pénzem. Hát csak magolj, kis sün és légy milliomos!

Talán e hangban volt valami lágyság, ami Gottfriedet elérzékenyítette. De

lehet, hogy csak meg akarta hálálni valamiképpen a kitüntetést, ami érte, amikor az

osztály bálványa, ez a csodálatos, nagyszerű fiú leereszkedett hozzá és szóra

méltatta. Hirtelen, anélkül, hogy gondolkodott volna, azt mondta túláradó

boldogságában:

– Ha milliomos leszek, annyi pénzt adok neked mindig, amennyit csak akarsz!

Lubovszki csodálkozva ránézett. Nézte néhány pillanatig, aztán huncut

mosoly szaladt végig az arcán.

– Akkor adj most húsz fillért csokoládéra. Előlegnek.

Gottfried megdöbbent, mert erre nem volt elkészülve és elpirult. Egy

pillanatra eszébe villant az apja szava, hogy pénzt adni idegennek nem szabad. De

aztán érezte, hogy valamit cselekednie kell. Valami nagyot, valami szépet, ami

kiemeli őt a zsidó alacsonyabb rendűségből és egyenlővé teszi ezzel a szép, vad

fiúval. Benyúlt a zsebébe és megkereste a pénzét. Éppen két tízfillérese volt.

– Nesze – mondta és odanyújtotta a másiknak a pénzt – neked adom.

Az érzést, ami akkor végigszaladt rajta, azt a büszke, gőgös, nagyszerű érzést

soha sem felejtette el. Amikor az a másik fiú csodálkozva elkomolyodott, amikor

átvette tőle a pénzt, amikor nagyon hosszasan megnézte és ahogy halkan és

komolyan azt mondta: „köszönöm”. Hatalmas, gyönyörű érzés volt. Sajnos nem

tartott sokáig, mert abban a pillanatban csöngettek és be kellett menni a terembe.

De a következő szünetben, amikor az egyik fiú valami miatt bosszantani kezdte és

könyökével oldalba lökte, egyszerre csak ott termett ez a Lubovszki, elpenderítette

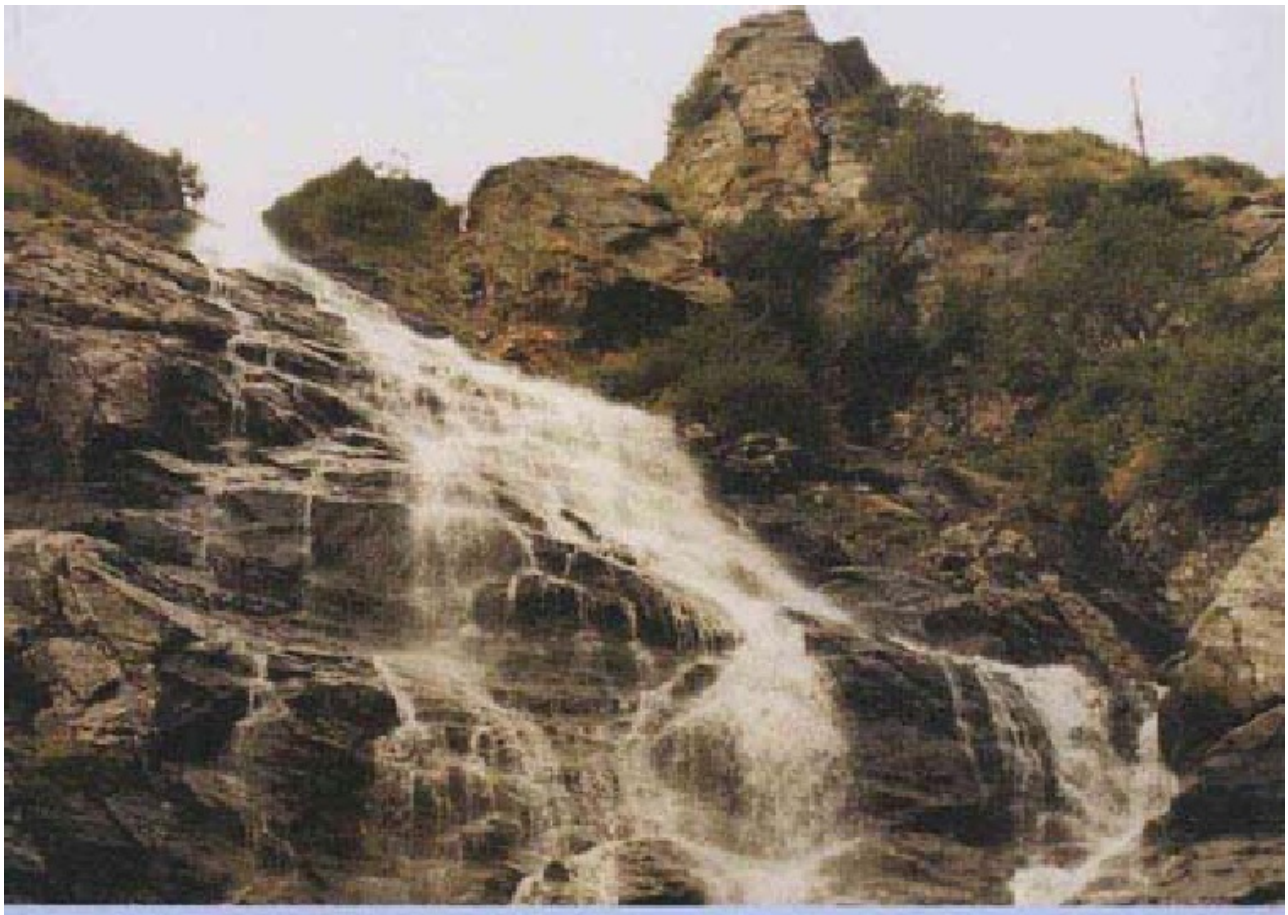
a másik fiút, hogy neki esett a falnak és tiszta messze csengő hangon kiáltotta,

hogy meghallhatta mindenki, az egész osztály:

– Hagyj békét a sünnek! A sün az én barátom!

(…)

http://images.wassakarat.multiply.multiplycontent.com/attachment/0/RxDN9AoKCh8AAAYeQ3g1/Elvesz_a_nyom.pdf?ey=wassakarat:journal:102&nmid=61788929

„Azt mondtam, ugye, hogy a vén Hiribi évekig tagadta azt, hogy van Isten. Azért, mert a fiai meghaltak. De amikor látta, hogy egy evező nélküli csónak, amit hat gyerekkel elragadott a víz, megállt a vízesés fölött, ott ahol nem volt semmi, ami megakassza és addig állt ott, amíg mind a hat gyereket kimentették: akkor az öreg Hiribi arra gondolt, hogy talán mégiscsak van Isten, mindössze ő nem találkozott még vele. Nos tehát ez a vén Hiribi elhatározta, hogy végére jár a dolognak. Tudni akarta, hogy van-e Isten, vagy nincs. Nem csak hinni, hanem tudni. Fogta magát és beült egy másik csónakba, eldobta az evezőt és hagyta, hogy sodorja a víz a csónakot ugyanúgy, mint ahogy annak a hat gyereknek a csónakját sodorta."

(Részlet a Regényből)